

Лідія Іванова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано теоретико-практичні аспекти розроблення навчально-дослідницьких завдань з української мови для початкової школи; встановлено, що вони виступають одним із основних засобів формування мовної дослідницької компетентності, яка є складником предметної комунікативної компетентності як мети початкового курсу української мови. Автором розглянуто чинні класифікації навчально-дослідницьких завдань за різними характеристиками, визначено оптимальні типи завдань для учнів початкових класів, здійснено тематичний аналіз чинних підручників та методичного супроводу уроків української мови для третього класу; розроблено комплекс навчально-дослідницьких завдань з вивчення дієслова як частини мови до кожної теми розділу, які охоплюють програмовий матеріал, мету (очікувані результати), інструкцію для вчителя додаткові матеріали.

Ключові слова: навчально-дослідницькі завдання з української мови; мовна дослідницька компетентність; дослідницький підхід до навчання мови.

Літ. 12.

Lidia Ivanova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Theory and Methods of Primary Education Department,
Rivne State Humanities University

EDUCATIONAL AND RESEARCH TASKS IN UKRAINIAN LANGUAGE IN THE SYSTEM OF FORMATION OF THE RESEARCH COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article analyzes the theoretical and practical aspects of the development of educational and research tasks on the Ukrainian language for primary school; it was established that the specified tasks are one of the main means of forming language research competence, which is a component of subject communicative competence as the goal of the initial course of the Ukrainian language. The author considered the current classifications of educational and research tasks according to various characteristics, determined the optimal types of tasks for primary school students, carried out a thematic analysis of current textbooks and methodical support for Ukrainian language lessons for the third grade. It was found that the textbooks edited by M. Vashulenko implement a research approach to education; the system of exercises is aimed at forming the research abilities and skills of elementary school students, but most of the tasks for the exercises need refinement, some modification in order to form linguistic research competence systematically and systematically. For this purpose, a complex of educational and research tasks was developed to study the verb as a part of speech. The complex contains specified tasks for each topic of the section, which cover the program material, the goal (expected results), the own task for students, instructions for the teacher, additional materials are included for some tasks. Such types of educational and research tasks as mini-projects, linguistic experiment, and situational research tasks are presented separately.

Keywords: educational and research tasks on the Ukrainian language; language research competence; research approach to language learning.

Постановка проблеми. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі, як зазначається у більшості Державних і нормативних документів, є вмотивованість школярів на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень / учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України. А це вимагає реалізації дослідницького підходу до навчання мови й розроблення певного методичного супроводу, зокрема й комплексу навчально-дослідницьких завдань.

Актуальність обраної теми статті зумовлена такими чинниками: 1) зміною пріоритетів початкової освіти, основним орієнтиром якої є всебічний розвиток дитини, яка творчо мислить, здатна саморозвиватися, досліджувати предмети й явища, адаптуватися у мінливому світі; 2) зміною парадигми результатів навчання, переорієнтуванням мовно-літературної освіти зі знанневого підходу на компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований та дослідницький, що на перше місце висувають не здобуті знання, а вміння розв'язувати проблеми, які виникають у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях; 3) важливістю дослідницького типу мис-

лення, сформованості дослідницьких умінь і навичок для реалізації мети й завдань початкового курсу української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчальний процес з української мови в початковій школі має бути спрямованим на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості [12], до яких належить і мовна дослідницька компетентність як складник початкової комунікативної (І. Булимова, М. Головань, А. Карпова, С. Омельчук, С. Осипова, Л. Репета, О. Савченко, К. Степанюк, О. Ушаков та ін.), що відіграє визначальну роль в успішній адаптації й соціалізації молодших школярів у суспільстві. Дослідницький підхід, формування дослідницьких умінь і дослідницької компетентності на рівні початкової школи, навчально-дослідницькі завдання як основний засіб формування мовної дослідницької компетентності у теоретичному і теоретико-практичному аспектах вивчали Н. Баранова [1], Н. Бібік, М. Вашуленко [2; 3; 4], М. Головань, О. Дорошенко, С. Дубовик (2020), О. Заболотний, Н. Іваницька, Л. Кондратович, О. Кондратюк, Г. Лиходеева (2007) [5], В. Мелеш, Т. Мієр [6], Н. Мірон, С. Мірошник, В. Мисенко [9], С. Омельчук (2017), Н. Падун, Н. Разагатова, Т. Резнік, Л. Репета, О. Савченко, О. Сакалюк (2020) [9], І. Смеляр, Т. Супрун, Л. Сущенко (2022) [11], Г. Філь, І. Хмеляр, Р. Шульга та ін. Але на теоретико-практичному й методичному рівнях реалізація дослідницького підходу на уроках української мови в початковій школі, навчально-дослідницькі завдання, їх типологія й методика використання є мало дослідженими.

Мега статті полягає у розгляді й характеристиці сутності й особливостей навчально-дослідницьких завдань з української мови для початкової школи, їх взаємозв'язку з мовною дослідницькою компетентністю, розробленні комплексу означених завдань до вивчення дієслова як частини мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація компетентнісного підходу до навчання зумовила появу й функціонування в педагогічному дискурсі різних типів компетентностей, зокрема, й дослідницької. На думку вчених, дослідницька компетентність – це досвід успішного здійснення навчально-дослідницької діяльності з реалізації визначеної компетенції [12]. Інші дослідники [7; 10] визначають її як інтегральну якість особистості, що виражається у готовності і здатності до самостійного пошуку розв'язання нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно осмислених знань, умінь, навичок, способів діяльності і ціннісних настанов [7, 68]. Дослідницька компетентність має статус ключової, оскільки формується у процесі вивчення усіх шкільних предметів. На відміну від розглянутої вище, мовна дослідницька компетентність – це системне багаторівневе утворення, яке інтегрує в собі інтелектуальний потенціал учня,

його творчу діяльність, пов'язану з продукуванням суб'єктивно й об'єктивно нових ідей, теорій, мовних закономірностей, пізнавальну мотивацію, що виражається у формі пошукової, дослідницької активності особистості на уроках української мови й читання [7]. Тобто на уроках української мови у процесі вивчення дієслова формується мовна дослідницька компетентність, яка є складником комунікативної предметної компетентності молодших школярів. Процес формування означеної компетентності відбувається за допомогою дослідницьких завдань.

Дослідницькі завдання М. Пентилюк тлумачить як такі, що передбачають залучення учнів до самостійних власних спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, доходять певних висновків, пізнають закономірності [10, 69]. Саме вони мотивують вивчення лінгвістичної теорії, вносять елемент новизни на уроках української мови, сприяють вихованню в учнів активності, ініціативності, розвивають їхнє мислення, креативні здібності тощо.

Цінними є погляди С. Омельчука на дослідницькі завдання, які вчений розуміє як такі, що передбачають залучення учнів до самостійних власних спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, доходять певних висновків, пізнають закономірності тощо [7, 68]. Це є особливо важливим для початкової школи, оскільки саме там закладається фундамент і спроможність для самостійного пошуку на подальших етапах навчання й життєдіяльності.

Основне призначення дослідницьких завдань полягає у тому, щоб учні не просто відтворювали знання з мови, а мислили, спостерігали, робили власні висновки, здійснювали пошук, навчальне дослідження.

На сучасному етапі розвитку української лінгводидактики існують різні аспекти класифікації дослідницьких завдань. Нам імпонують напрацювання С. Омельчука, який найбільш ґрунтовно й багатоаспектно подає типологію для уроків української мови [8, 3–5]. За *формою організації виконання* дослідник виділяє: 1. Індивідуальні (виконує конкретний учень з урахуванням його рівня пізнавальної активності, інтелектуального розвитку та індивідуальних здібностей). 2. Групові (спільне розв'язання проблемного питання, обговорення проміжних і кінцевих результатів, взаємодопомога, взаємоконтроль; виконують такі дослідницькі завдання переважно в малих групах – з двох-чотирьох учнів у процесі вивчення мовних явищ на уроках). 3. Фронтальні (виконують зазвичай учні всього класу одночасно; мета і зміст таких завдань для всіх учнів є однаковими). За *формою мовлення*: 1. Усні. 2. Письмові. 3. Комбінованого типу (здебільшого це письмові завдання з усним обґрунтуванням чи доведенням, аргументуванням тощо).

За характером змісту навчального матеріалу:

1. Теоретичні (переважає теоретичний мовний матеріал, для засвоєння якого необхідні вміння пояснити, довести, установити причиново-наслідкові зв'язки, обґрунтувати зв'язок між мовними одиницями чи явищами). 2. Практичні (домінує навчальний матеріал, засвоєння якого потребує практичного застосування теоретичних знань з мови). Наприклад, класифікація дієслівних форм, ужитих у тексті або добір своїх прикладів на ілюстрацію правил тощо.

За характером розумової діяльності учнів: 1. З індуктивною схемою розв'язання, які побудовано переважно на основі діалогу. Провідна мета цього типу дослідницьких завдань – навчити школярів самостійно формулювати правило з подальшим узагальненням за допомогою вчителя або на основі теоретичного матеріалу підручника чи іншого літературного джерела. 2. З дедуктивною схемою розв'язання, мета яких – навчити школярів застосовувати теоретичні положення. Як правило, теоретичний матеріал теми подається у вигляді узагальнювальної таблиці, тобто в готовому вигляді, а потім учні закріплюють матеріал, виконуючи спеціальні вправи й завдання. 3. З індуктивно-дедуктивною чи дедуктивно-індуктивною схемою розв'язання.

Дуже важливою для розвитку мислення й мовлення учнів початкових класів є класифікація дослідницьких завдань *за логічним прийомом*, покладеним в основу дослідницького завдання. За цією ознакою С. Омельчук виокремлює дослідження-абстрагування, дослідження-аналіз, дослідження-відновлення, дослідження-класифікація, дослідження-конструювання, дослідження-моделювання, дослідження-обґрунтування, дослідження-порівняння (дослідження-зіставлення), дослідження-реконструювання (дослідження-трансформація), дослідження-розпізнавання, дослідження-синтез, дослідження-узагальнення, дослідження-характеристика [7, 68].

За *способом формулювання умови* дослідницького завдання виокремлюють три типи: 1. З повною умовою. 2. З надлишковою інформацією в умові, тим самим спрощуючи завдання. 3. З недостатньою інформацією в умові (за допомогою цих завдань можна з'ясувати, чи здатен учень виявити необхідні дані, що відсутні, для виконання дослідницького завдання) [7, 68]. Доцільно зазначити, що в початковій школі треба надавати перевагу першим двом типам завдань.

Наступний вид завдань, який є ефективним за реалізації дослідницького підходу, – лінгвістичний експеримент. Цей прийом ґрунтується на логічній операції порівняння, що лежить в основі перетворення тієї чи тієї форми слова на іншу, одного слова – іншим тощо. Наприклад, учням пропонується створити текст про відвідини зоопарку, музею, лялькового театру тощо, який відбувся напередодні. Учні за-

читують, підкреслюють ужиті дієслова, визначають їхню часову форму. А потім усно замінюють часову форму дієслова на майбутній час і зміст висловлювання змінюється. Третьюкласники роблять висновок про значення різних часових форм у мовленні.

Основним засобом навчання є підручник з української мови. Проведений нами аналіз методичного апарату підручника з української мови, за яким навчаються учні базових шкіл кафедри [2], засвідчив спрямованість завдань до текстів вправ на реалізацію дослідницького підходу в процесі опрацювання навчального матеріалу. Більш ніж 64 % пропонує вправ можна використати як дослідницькі з невеликим доопрацюванням. Більшість завдань до них містять дієслова “дослідіть”, “поспостережіть” в умові або до них вміщено алгоритм дій. Увесь новий навчальний матеріал подається у вигляді рольової гри “Я – дослідник / дослідниця”, на формування навчально-дослідницьких умінь, на кожному уроці наявні завдання на спостереження за функціонуванням дієслів у текстах різних стилів, мінідослідження, створена можливість для проведення лінгвістичного експерименту, домашні завдання є переважно творчими, що передбачає формування умінь доречного вживання дієслів у власному мовленні. Але для системної роботи над формуванням мовної дослідницької компетентності учнів третіх класів, на наш погляд, потрібно створити комплекс навчально-дослідницьких завдань до кожної теми розділу. З цією метою було розроблено комплекс вправ і завдань до кожної теми вивчення дієслова. Наводимо приклади навчально-дослідницьких завдань, які дають уявлення про методику їх застосування.

Тема 1. Дієслово як частина мови. Зв'язок дієслова з іменником. Роль дієслів у мовленні

Мета (очікувані результати) – формування вміння визначати роль дієслів у творенні тексту, вживати їх у мовленні, розвивати спостережливість, вміння у письмі як виді мовленнєвої діяльності.

Завдання для учнів: на основі поданих дієслів написати мінітвір розповідного характеру про пригоду в лісі, використовуючи їх як план і основу майбутнього висловлювання. Поспостережіть за роллю дієслів у мовленні. Зробіть висновки.

Вийшов, іду, зустрівся, привітався, ходили, забрили, блукали, розглядали, захопилися, незчулися, опинилися, сміялися, дивувалися, заблукали, розпитували, повернулися, запам'ятали.

Інструкція для вчителя: перевірку виконання дослідницького завдання можна провести у формі конкурсу (ів) на кращого оповідача (оцінюється сам твір і кількість використаних дієслів) та на кращого дослідника (оцінюється висновок про роль дієслів у мовленні).

На подальших уроках пропонується здійснити мініпроект до теми “Вживання дієслів-синонімів, дієслів-антонімів у мовленні”.

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Характеристика проєкту: короткотривалий, індивідуальний, монопредметний (українська мова), дослідницький.

Мета (очікувані результати): формування умінь досліджувати мовні явища, працювати з додатковими інформаційними джерелами, здобуваючи досвід використання словників.

Завдання для учнів: удома учні укладають тематичний словник а) синонімів до дієслів *говорити, думати, іти* (за вибором до одного з дієслів); б) антонімів до дієслів *будувати, гріти, забороняти*. У процесі виконання учні використовують словники синонімів й антонімів для учнів початкових класів. Їм також пропонується подумати, чому до дієслів можна дібрати кілька, а антоніми складають пари.

Етапи проведення зумовлені короткотривалістю та індивідуальним характером самого проєкту:

1. Організаційно-підготовчий (розподіл завдань, рекомендація додаткових інформаційних джерел, інструктаж в кінці уроку з теми);

2. Здійснення проєктної діяльності (робота вдома), власне укладання словничка;

3. Презентація продукту (перевірка на початку наступного уроку);

4. Рефлексія – рефлексійна бесіда й наступне домашнє завдання (написання лінгвістичної казки “Брати-синоніми” або “Непримиренні вороги (антоніми)”).

Результат проєкту – укладені словнички синонімів і антонімів, усвідомлення особливостей дієслів-антонімів і синонімів, їх ролі в мовленні.

Наступні три уроки присвячені вивченню часів дієслова. Наводимо матеріали до одного з уроків. Тема. Минулий час дієслів

Мета (очікувані результати): формування умінь досліджувати мовні явища, аналізувати дієслова минулого часу, розрізняти дієслова у різних часових формах, порівнювати їх, правильно вживати у мовленні.

Завдання для учнів: прочитати текст, звернути увагу на перше слово тексту. Воно підкаже, дієслова якого часу треба вжити замість початкової форми. Переписати, розкриваючи дужки, підкреслити дієслова, вжиті у минулому часі.

Настав похмурий, задушливий вечір. Важкі чорні хмари (затягти) все небо і (вкрити) землю вогкою тінню. Вітер (уцухати), нерухоме повітря наче (застигати). Низько над землею (носитися) чимось занепокоєні ластівки. Усе (провіщати) страшну ніч (За Михайлом Старицьким).

Інструкція для вчителя: навчально-дослідницьке завдання можна провести у формі рольової гри на кращого дослідника. Виграє той, хто швидко й правильно виконає завдання.

На наступному уроці можна провести лінгвістичний експеримент, мета якого: формувати вміння досліджувати особливості часових форм дієслова,

їхню роль у творенні тексту. *Завдання для учнів:* виписати з поданого тексту дієслова минулого часу і дібрати до них відповідні дієслова теперішнього часу. Усно переробити текст, замінюючи форми минулого часу на теперішній, дослідити, що змінилося у тексті через зміну часових форм. А де це зробити неможливо без впливу на перебіг подій? Про що це свідчить?

Інструкція для вчителя: це завдання виконується у кінці уроку як підготовка до вивчення дієслівних форм теперішнього часу, поєднує розвиток усних і писемних форм мовленнєвої діяльності. Якщо час дозволяє, то можна запропонувати учням вдома дописати кінцівку легенди, а перевірку домашнього завдання на наступному уроці можна провести у формі конкурсу на кращого оповідача легенд.

Ситуативно-дослідницьке завдання: уявіть ситуацію: батьки вдома тебе запитують, що ви вивчали сьогодні на уроці української мови. Ти називаєш не тільки тему, а й, спираючись на проведене на уроці дослідження, розповідаєш про особливості дієслів теперішнього часу, робиш висновки.

Мета: розповісти батькам про результати спостережень над вживанням дієслів теперішнього часу.

Адресат – твої батьки

Адресант – ти сам, учень третього класу

Обсяг – 3–4 речення.

Результат – висловлювання на лінгвістичну тему

Тема 7: Правопис -не- з дієсловами

Мета (очікувані результати): формування умінь правопису дієслів із часткою -не-, свідомого застосування правил на практиці, робити висновки на основі власних спостережень, правильно писати -не- з дієсловами, доречно вживати у писемному мовленні.

Завдання для учнів: 1. Прочитати вірш А. Бортняк, виписати дієслова з часткою -не-, провести спостереження й зробити висновки про те, в яких випадках -не- з дієсловами пишеться окремо, а в яких – разом.

Зламана гілка

Зламав Івасик гілку ясеневу

І кинув геть, коли награвся з нею.

Веселий він побіг собі додому.

Вона ж лежить на гнилиці рудому.

В самотині зітхає гілка тяжко:

Уже на ній (не) сяде більше пташка,

Вже вітерець її (не) захитає,

“Хитати це?” – її (не) запитає.

В її прожилках (не) бродити соку,

(Не) гріти мрію, ніжну і високу.

Івась у ліжку спить спокійно, тихо,

Невже (не) знає він, що скоїв лихо? (А. Бортняк).

Завдання 2. Прочитати подані нижче дієслова:

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

– Не хотілося, не вивчила, не послухала, не зустріла, не знаю, не маю, немає, не раділа, не хвались, не можеш, не хочеш, не вмієш, не лінуєся, не дивуйся.

Уявити ситуацію, при описі якої можна використати так багато дієслів із -не-. Описати цю ситуацію, використавши в своїй розповіді подані дієслова із -не-.

Інструкція для вчителя: перевірку виконання другого завдання можна провести у формі конкурсу на переможця, в роботі якого буде використано найбільше із запропонованих дієслів із -не- і в кого розповідь буде найцікавішою.

Наведені вище зразки навчально-дослідницьких завдань дають уявлення про реалізацію дослідницького підходу на уроках української мови у процесі вивчення дієслова як частини мови. Вони охоплюють всі програмові теми й сприяють формуванню основних груп дослідницьких умінь. Крім власне дослідницьких завдань до кожного з уроків, комплекс містить також декілька міні навчальних дослідницьких проєктів, лінгвістичний експеримент та ситуативні завдання на вживання дієслів у різних мовленнєвих ситуаціях.

Використання розроблених навчально-дослідницьких завдань спрямовано на формування мовної дослідницької компетентності третьокласників, сприяє урізноманітненню видів робіт на уроці, пробуджує інтерес до вивчення української мови.

Висновки. Отже, розроблений і запропонований комплекс навчально-дослідницьких вправ і завдань, використання під час дослідницької діяльності учнів інтерактивних прийомів і рольових ігор підвищують цікавість й мотивацію учнів до уроків української мови, урізноманітнюють освітній процес, роблять його більш ефективним. Використані елементи експерименту із упровадження комплексу дослідницьких завдань доводять, що навчально-дослідницькі вправи і завдання в системі українськомовної освіти сприяють реалізації навчально-предметних цілей, формуванню мовної дослідницької компетентності, реалізують одну із основних змістових ліній початкового курсу української мови, як “Досліджуємо мовні явища”.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні методичного супроводу реалізації дослідницького підходу до інших тем і розділів початкового курсу української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранова Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ. *Початкова школа*. 2019. № 9. С. 13–15.
2. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.П. Українська мова та читання : підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х ч.). Ч. 1. Київ : Освіта, 2020. 160 с.
3. Вашуленко М.С. Формування в учнів початкових класів дослідницьких умінь на матеріалі програмового

курсу української мови. *Початкова школа*. 2020. № 3. С. 11–17.

4. Вашуленко М.С. Я – дослідник. 100 мовних вправ для розвитку дослідницьких умінь. Київ, 2020. 69 с.

5. Лиходєєва Г.В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі. *Didactics of mathematics: Problems and Investigations*. 2007. Issue 27. P. 89–94.

6. Мієр Т.І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів : монографія. Кіровоград, 2016. 424 с.

7. Омельчук С. Дослідницькі завдання з мови як засіб формування компетентнісного мовця. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 6. С. 8–11; № 7/8. С. 66–70.

8. Омельчук С. Тезаурус основних видів дослідницьких завдань. *Дивослово*. 2012. № 4. С. 2–6.

9. Сакалюк О., Мисенко В. Розвиток дослідницьких умінь учнів 3–4 класів в альтернативних школах України. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 408–411.

10. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / за ред. М. Пентилок. Київ : Ленвіт, 2013. 149 с.

11. Сущенко Л. Дидактичні засади формування дослідницької компетентності здобувачів початкової освіти у процесі навчання: результати дослідження. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*. 2022. № 2. С. 42–49.

12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Світоч, 2019. 336 с.

REFERENCES

1. Baranova, N. (2019). Doslidnytska ta eksperymentalna diyalnist v umovakh NUSH [Research and experimental activity in the conditions of the National Academy of Sciences]. *Elementary School*. No. 9. pp. 13–15. [in Ukrainian].
2. Vashulenko, M.S., Vasylykivska, N.A. & Dubovyk, S.P. (2020). Ukrayinska mova ta chytannya: pidruchnyk dlya 3 kl. zakladiv zahalnoyi serednoyi osvity [Ukrainian language and reading: textbook for 3rd grade. institutions of general secondary education (in 2 hours)]. Part 1. Kyiv, 160 p. [in Ukrainian].
3. Vashulenko, M. (2020.) Formuvannya v uchniv pochatkovykh klasiv doslidnytskykh umin na materiali prohramovoho kursu ukrayinskoyi movy [Formation of research skills in elementary school students based on the material of the program course of the Ukrainian language]. *Elementary School*. No. 3. pp. 11–17. [in Ukrainian].
4. Vashulenko, M. (2017). Ya – doslidnyk. 100 movnykh vprav dlya rozvytku doslidnytskykh umin [I am a researcher. 100 language exercises for the development of research skills]. Kyiv, 69 p. [in Ukrainian].
5. Lykhodyeyeva, H.V. (2007). Navchalno-doslidnytski uminnya ta doslidnytska diyalnist uchniv u psykhologo-pedahohichniy literaturi [Educational and research skills and research activities of students in the psychological and pedagogical years]. *Didactics of mathematics: Problems and Investigations*. Issue 27. pp. 89–94. [in Ukrainian].
6. Myer, T.I. (2016). Orhanizatsiya navchalno-doslidnytskoyi diyalnosti molodshykh shkolyariv: monohrafiya [Organization of educational and research activities of junior high school students: monograph]. Kirovohrad, 424 p. [in Ukrainian].
7. Omelchuk, S. (2017). Doslidnytski zavdannya z movy yak zasib formuvannya kompetentnisnoho movtsya [Language

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

ge research tasks as a means of forming a competent speaker]. *Ukrainian language and literature in schools of Ukraine*, No. 6, pp. 8–11; No. 7/8, pp. 66–70. [in Ukrainian].

8. Omelchuk, S. (2012). Tezaurus osnovnykh vydiv doslidnytskykh zavdan [Thesaurus of the main types of research tasks]. *Dyvoslovo*. No. 4, pp. 2–6. [in Ukrainian].

9. Sakalyuk, O. & Mysenko, V. (2020). Rozvytok doslidnytskykh umin uchniv 3–4 klasiv v alternatyvnykh shkolakh Ukrainy [Development of research skills of 3rd – 4th grade students in alternative schools of Ukraine]. *A young scientist*, No. 3 (79), pp. 408–411. [in Ukrainian].

10. Slovnyk-dovidnyk z ukrayinskoyi linhvodydaktyk: navch. posib. (2013). [Dictionary-handbook of Ukrainian lan-

guage didactics: teaching. manual]. (Ed.). M. Pentylyuk. Kyiv, 149 p. [in Ukrainian].

11. Sushchenko, L. (2022). Dydaktychni zasady formuvannya doslidnytskoyi kompetentnosti здобувачів початкової освіти у протєсї навчання: результати дослідження [Didactic principles of formation of research competence of students of primary education in the learning process: research results]. *Academic studies. Series: Pedagogy*, No. 2, pp. 42–49. [in Ukrainian].

12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи (2019). [Typical educational programs for general secondary education institutions: 1–2 and 3–4 grades]. Kyiv, 336 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023

УДК 373.3.016:7]:159.954.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290856>

Оксана Кулик, магістр
Київського університету імені Бориса Грінченка
Роксолана Шпіца, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто наукову проблематику розвитку креативності першокласників на уроках інтегрованого курсу “Мистецтво”. Уточнено сутність поняття на перетині дефініцій “креативність” і “творчість”. Означено тлумачення ключових і дотичних категорій у педагогічній літературі та їх зміст. Визначено структуру креативності. Розглянуто умови її розвитку. Адаптовано та розроблено серію вправ й завдань для розвитку креативності першокласників на уроках мистецтва. Розглянуто варіанти їх використання у практичній діяльності вчителя з учнями 1 класу відповідно до змістового наповнення підручників з мистецтва. Спираючись на науково-педагогічні джерела, встановлено недостатню розробленість наукової проблеми. Відтак постає необхідність розроблення не тільки варіантності вправ, але і творчих завдань, прийомів та методів для розвитку креативності школярів 1 класу.

Ключові слова: мистецтво; структура; креативність; розвиток; учні 1 класу; урок мистецтва.

Табл. 1. Літ. 13.

Oksana Kulyk, Master Student of Kyiv Boris Hrinchenko University
Roksolana Shpitsa, Ph.D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the
Elementary Education Department,
Kyiv Boris Hrinchenko University

DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FIRST GRADE STUDENTS IN ART LESSONS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The article interpretation of the concept “creativity” has been clarified. Having analyzed the layer of scientific research, a number of common views on this phenomenon have been outlined. Thus, creativity is considered as: the general ability to be creative; personality trait; the ability of the individual to go beyond the given situation, to create original values; the process of manifesting one’s own individuality; personality characteristic. Therefore, we interpret the creativity of 1st-grade students as a quality characteristic of a schoolboy who is able to think originally, generate creative ideas, go beyond the proposed artistic situation, and show his individuality in creative activity. The structure of creativity of 1st grade students is proposed. It includes 3 components: artistic and cognitive (includes creative thinking and perception); emotional-motivational (a positive emotional attitude to the persistent need for creative activity in an art class) and activity-creative (means the realization of the creative features of the student of education at the behavioral level).

Taking into account the age characteristics of first-graders and the outlined conditions, we have developed a number of exercises and tasks for the development of creativity of first-graders. Among them: “Artist-improviser”, “Young composer”, “Vocal improvisation”, “Color kaleidoscope”, “Do-mi-solka”, “Colored lizard that sings”, “Strange architect”, “Chameleon”, “Two notes – two words”, “Music drawing”. Some of them are developed using mobile applications and component music laboratories,